

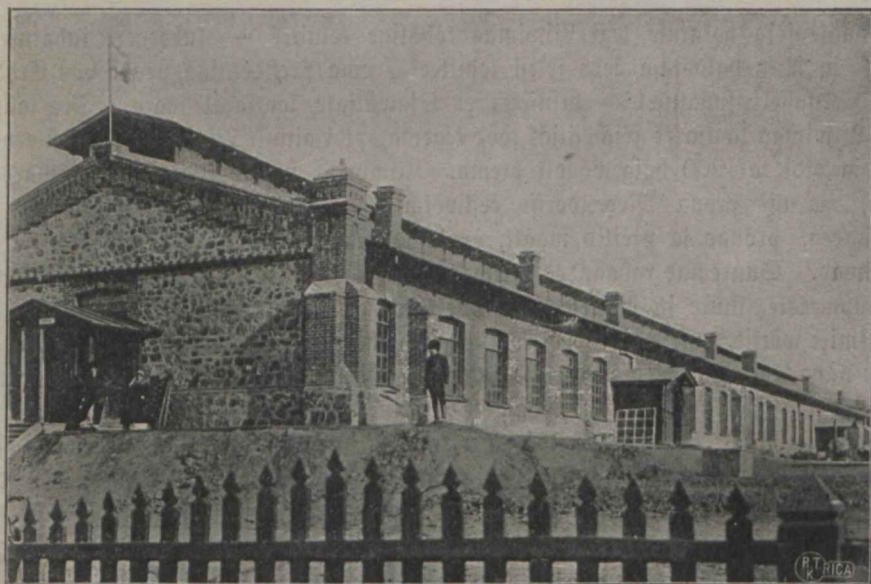
Liivimaa laatsaret sõjaväljal.

Pääle sõja hakatuse tegi Liivimaa kohaline komitee — kubneri juhatusel — ja Riia halastaja dede seltsi komitee — oma presidentina proua von Erhdorff-Kupfferi juhatusel — otsuseks, et sõjaväljale laatsaret saata. See laatsaret pidi kui Liivimaa laatsaret sõjaväljal tööd tegema, pidi ainult Liivimaa poolt ülespeetud saama, ja pidi tal 200 haigewoodit olema. Liivimaa naiskomitee — adelsmarschalli abikaasa, paruni proua Meyendorffi eestvõtmisel —, punase risti osakonnad meie kreisilinnades, prouad ja preilid maalt, õpetajad oma kogudustega heitsivad kõik kokku ja aitavad. Suuremad rahaanded tulivad wed mõisnikkude, Riia linna börsenkomitee, wene kaupmeeste, suure ja väikese gildi poolt kokku. Laatsareti asjade kokkusaadmise ja fiskepakkimise võttis punase risti dede komitee oma pääle. 8 wagunit saiwad asju täis — ja siit võib näha, kui palja seda tööd oli! Halastaja dedele tulivad appi mitmed asjatundjad meesterahwad. Töö kestis mitu nädalat hommikust kuni õhtuni — jahedas keldris, mis börsenkomitee lahtel wiisil neile töötuaiks lubas. Kui laatsaret juba kõrda oli jäetud ja ka tarwilikud tohtreeriistad muretsetud, läks ta 17. Aprillil 1904 kaugele Idasse. Nimetame siin mõnda tähtsamat asja, mis osteti: Pariisist osteti 5800 rbl. eest 6 telki — iga telgi fiske mahub 18 haiget; Berlinist osteti 2536 rbl. eest wirtschafti barakk; 1 lõikamise barakk 464 rbl.; Peterburist osteti 1 telk äriajaja tarwis — 140 rbl.; 200 haigewoodit ja weel palju tõisi tarwilikka asju. Laatsareti tegewad liikmed on: woli-mees würst Lieven; äriajaja kaaridiväe kapten Scalon; ülemarst Dr. von Dettingen; 4 arsti: Bierhuff, von Haffner, Ungern-Sternberg, Dipner; apteker; ülemaalastajadde würsti proua Lieven, 14 halastaja õde ja 25 haigetallitajat. Suure saadeti weel 25. okt. 4 õde ja 17. now. 10 õde. 28. aug. saadeti Eho linna järele 4 wagunit asju ja moonna, mis osalt kingitud ja osalt ostetud oliwad. 28. ja 29. okt. läkswad 2 wagunit ja 13. ja 14. detf. weel 2 wagunit järele.

Nüüd sõnatene sõidu üle:

Õdit siit sõjaväljale kestis 10 nädalat. Ülespidamine oli kõigiti korraline. Puhastamise ja pesemiseega oli wähesti kitsas läes — nagu seda sagebastei wagunis ette tuleb. Oli ju ühes wagunis 24 sõditjat ja üksainus pesemise paigake, ja kõik piditwad hommiku kella 9 walmis olema. Seepärast pidi üks osa halastaja dedest juba kell 1/26 ülestõusma. Hommiku söögiks anti kohwi ja teed — sinna kõrwale leiba, wõid ja sinki. Õhtuooteks anti jällegi teewett, ja õhtusöögiks teed leiba ja külma liha

liistufestega. Lõunat sõbbi jaamades. Lõuna telliti ikka juba telegrahwi läbi ette ära. Moskwas ei olnud mitte pikka peatamist. Säält läks sõit Urali poole. Tee wiis üle laia jõgede — enamasti läbi lageda maa. Ufa linna ümber läks maa mägeliseks ja tuletas Saksamaa Harzi mägestikku meele. Nüüd sõideti edasi mägedest ja metsadest läbi Slatousti linna poole. Tee tõusis kordkorralt ülespoole. Viimaks ronis raudtee otsekui madu ligi 2000 jalga mäest üles. Suur sammus, ja säääl pääl sõnad: „Euroopa — Afsia“, näitab, et Afsia maa juba rataste all! 1. Mail sõidawad nad juba Siberi maad mööda. Maa on päris suruud — kas kollatanud rohulaan wdi punakas soo. Tee ääres kaswawad kängu jäänud kasekeseb. Nüüd tulewad linnad — Dmsk, Tomsk, Irkutsk. Pea oleksiwad nad Baikali järwe ääre istuma jäänud. Suure waewaga saab kapten von Scalon oma seltsi jäämurdja laewa pääle, mis tõisele poole randa sõidab. Tõisel pool järwe läheb maa mägeliseks ja ilusaks. Juba tulewad jaamad: Urulga, Tshita, Mandshuria. Warsfi jooksib rong. Mandshuria ja Mongolia piirist üle — ja oldaksegi Harbinis. Punase ristil seltsile saadetakse kohe sõna: Liwimaa laatsaret on siin! Tuuakse wastus tagasi: töwkohtaks walige ise kas Cho ehk Liaojan! Cho linn on poole

Liwimaa laatsareti pääbarakk Chos.

tee pääl Harbini ja Wladiwostoki wahel. Liaojan aga on Harbini ja Port-Arthuri wahel — ka raudtee lähedal. Liwimaa laatsaret walib omale Cho linna, sest ta loodab et ta säääl õnnistuse itkamalt töwõ saab teha.

2½ päewaga on nad Cho linna päräle jõudnud. Koht on kaunis kena. All orus jooksib lai Mudantzia jõgi. Ülehel kõrge kaljukalda pääl seisawad umbes 40 maja — see ongi terve Cho linn. Suurepäraline fild käib üle jde. Tõise poole kalda pääle on platworm ehitatud. Cho linn — mida Hunhufide maa kestpaigaks loetakse — ei ole dieti muud kui sõjawäe seisukoht. Siin seisawad umbes 400 sõjameest. Chost tuli 80 meest appi — ja 1½ tunniga oliwad asjad 10 wagunist wäljas. Wihma sadus kui oawarrest, ja sawi põhi läks wedelaks, nõnda et kandjad jääreni sissewajusiwad. See tegi töwõ ja tee wähesti raskeks. Asju sai 26 hobusekoormat. Raudtee jaamast laatsareti majani oli ainult 500 samm. Warsfi tõi ka telegrahw sõnume: homme saade-

AR Fr. R. Kreuzwaldi
nim. ENSV kirj
Raamatukogu

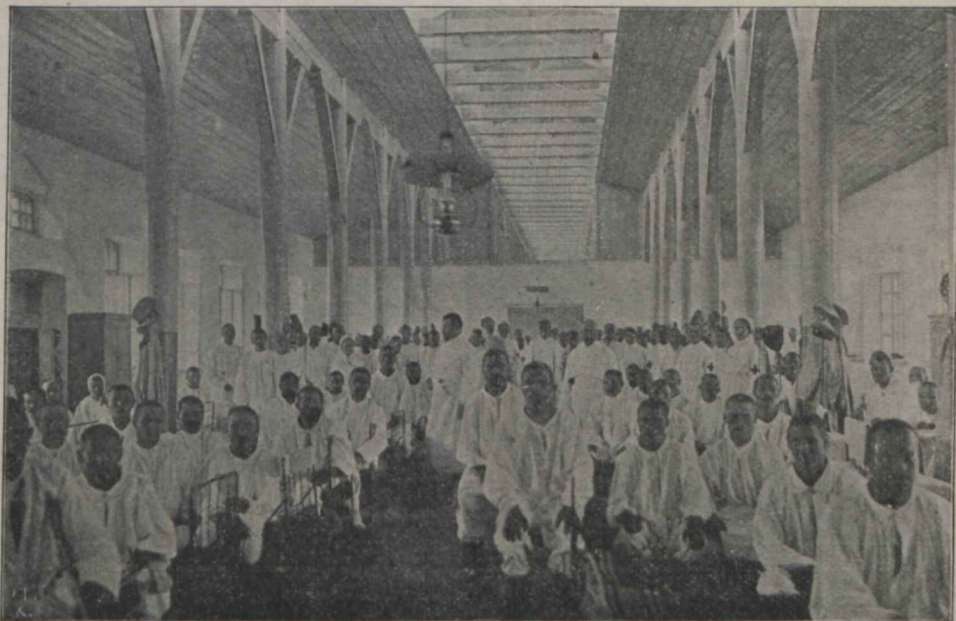
86.130

3

takse 216 haawatut siia! Kraamiti kella 2 jõel. Õdise! hommikul kell 5 oliwad kõik juba üleweel ja töös — ja 28 tunni pärast seisis päratu suur hospital walms. Suur klaaskatusjega maja wõeti haigemajaks. Paremal ja pahemal pool on suur saal — kumbki 120 haige tarwis. Mõlemate saalide wahel on lõikamise tuba. Põhja pool küljes seisab suur pesukoda, kus ka ühtlasi haigete riideid ouuru läbi puhastatakse. Iga halastaja de hoole all on 30 haiget, ja iga arsti hoole all 60.

Laatsareti kordasäädmine oli häa tükk tööd, ja mõndagi asja puudus — aga lõikamise saal sai tõesti kõigiti häa, ja täieline. 11. juulil toodi juba Dshitshao lahingust haawatuid. 166 olid haawatud, 50 olid osalt haiged osalt nõrgad. Nende kallal tehti wõseni tööd — seuti ja lõigati. See oli esimene — ja suur töö!

6 nabala jooksul rawitseti umbes 400 soldatit. Enamasti olid nad küll kergesti haawatud. Raskeid haiged pandi juba Harbinis maha. Aga ka kergesti haawatutele oli abi hädasti tarwis. Palju tuliwad purulastud liikmetega siia — ilma et nende haawad

Liwimaa laatsaret Chos. — Suure laatsareti üks osa.

oleksiwad finniseatud ehk wigastatud liikmed paigale säetud. Iseäranis hästi paranesiwad dlahaawad — ka siis kui tee pääl sibe päält oli lahti tulnud. Raske aga tänuväärt tööd oli nende rawitsemine, kel mõni luu puru oli lastud — ka need haiged paranesiwad ruttu. 5 haige juures ofiti ihu seest Röntgeni kiiretega wiga üles. Esimeste haiguste jaostonnas oli alati palju tööd. Kohe esimese haigewooriga tuliwad siia 43 meest kõhuhaiguses ja 10 palawastõbes. Palawa tõbiste arw tõusis warski 16 pääle. Pea kõik pääsesiwad eluga.

24. aug. läks Dr. von Dettingen Harbinisse, et sääl järelepärida, mispärast dieti Liwimaa laatsaretti nõnda wähe haawahageid saadetakse. Tee pääl saab ta kuulda, et Liaojani lahingus 14,000 meest raskesti haawatud olewat. 5 haigerongi — igas rongis mubes 400 haiget ja haawatut — tuliwad tee pääl wastu, aga igakord wõeldi: rong lähleb Nikolsti linna. 5-ma rongi ülemarst teadis juba wõelda, et ka Cho laatsareti

nõnda palju haigeid saadetakse, kui aga iganes vastu võtta võib. 60 haiget, nende hulgas 25 raskesti haavatut, toodi Ghosse. Aega mööda saidid kõik need haigeid täis.

Pea pääle selle tulevad esimesed sõnumed, et suured lahingud Jantai ja Chahhe juures käimas on. Juba antakse telegramm tungiwa palwega: säädke, kui aga wähegi võimalik, oma woodite arw 400 pääle. Tehti kohe ruumi ja lükati woodid üksteise kõrwa kokku. Pesu muretsimine oli raske. 18 hiinameest, kes pesunaiseks oliwad heitnud, ei saanud oma tööga mitte nõnda ruttu walmis. Meie oleksime just nüüd neid asju, mis 26. aug. 4 waguniga Riiasst ärasaadeti, hädasti tarwitada wõinud. Warssi oliwad ka 362 haiget — nagu seda juba ennem ölesanti — siin päral. Neid pidi kohe pesema, wannitama ja osalt ka opereerima. Kell $\frac{1}{2}$ hommiku jällegi telegramm: võtke ka 20 ohwitseri vastu! Kell 8 olid nad juba siin. Ruum oli küll kitsapoolne ja wähesti puuduline — aga siiski wõiswad nad rahul olla. Lõikamist tuli wähe ette. Palawa töö haiged ja nõrgad kosustiwad Cho hää õhu käes ime ruttu. Majandase isa arwas järgi, et haigetele nende päewade sees 60,000 portsjoni süüa oli antud. Suure wõeti weel 150 haiget.

Riivimaa laatsfaret Ghos. — Halastaja õde Beata oma haigetega. [13]

Dr. von Dettingen sõitis Mukdeni päälaagrisse, et sääl sõjawäe ülemjuhatajaga nõuu pidada. Ülemjuhataja pani rohtet rõhku liikuwa laatsfreti pääle, mis sõjawäega ühes tule lähedala minna ja taganeda võib. Ja et Riivimaa laatsfretil seesugune liikuw barakk ou, siis palus ta, sellega kohe tööle minna. Nüüd hakati suure rutuga ennaft selle vastu walmistama. Nelja päewaga olid ka juba 6000 haawasidet walmis. Ruuwilisu pakitti kastidesse, nõndasamma ka gipsiga walmistatuid kõiteid. Nüüd jõudiswad ka need ammuugi oodatud 4 wagunit Ghosse pärale — kolm nädalat hiljem kui loodeti! Kõik oli alles. Almuult tubaku kastikene oli ligi $\frac{1}{4}$ oma kaalust kaotanud. Lohat tänu rohke pesu eest! Seda läks hädasti tarwis!

Dr. von Dettingen hiinlase Tschifuga, kes tema lähem teener on, 6 haigetallitajat ja 4 halastaja õde — kõik würost Lieveni juhatuses all — sõitsiwad ära Harbini ja säält

edasi Mukdeni. Mukdenis pakiti asjad wälja ja säeti kōit korda. Igat ruumi, mis anti, tarwitati ka. 2 suurt mullatööpa, (kummagi sisse sündis umbes 600 meest) tehti haigemajaks. Siis säädeti telgid ja lõikamise barakk üles. Ühetorruga tuli kirjõnum: 250 haiget on teel! Dtsje õigel ajal tulid ka õpetaja Nuning ja Suckum — nad olivad lõuna poole minemas ja pidiwad Mukdenis wähesti puhkama. Ka nemad astusiwad usinasti tööle ja aitasiwad apteeki ülesjäada. Öhtu kell 6 lõppis tibe töö — ja 1/27 jooksis haigerong jaama ette. Ühtepuhku wõeti ruumi juure.

Liivimaa pumase risti selts on küll üle oma jõuu tööd hakkanud tegema (200 haigewoodile, mis kodu juba määrati, on juure tulnud: Ehos 200 woodit ja Mukdenis 300 — nõnda et ülepea 700 haiget rawitseda oli), aga rõõmuga wõib teada anda, et punase risti ülemwalitsus rohke jõuu ja nõuuga Mukdenis Liivimaa laatsaretile appi ou tõttanud. Seltsi on saadetud 6 arsti ja 15 halastaja õde. Sellest tuleb suurt abi loota! 11. detsembril algas Liivimaa laatsareti töö sõja wäljal. Haigeid oli esiti ainult 7. Nüüd aga on haigeid umbes 2000! Säääl tuli korruga Mukdeni lahing ja lõõk! Kuidas Mukdeni laatsareti wiimane lugu oli — see on alles teadmata. Nendest neljast halastaju õest, kes Riia komitee poolt töös seisiwad, oli üks juba ennemini haiguse pärast Ehosse tagasi sõitnud; tats neist aga — Amelie Girke ja Lina Berg — kinnitasiwad sõna ja teoga: meie ei lahku mitte oma haigetest! Nad jäiwad Mukdenisse. Dr. von Dettingen ja 1 õde (tema proua) läksiwad Mukdenist ära. Nõnda siis lõpetati see õnnistatud halastasetöö Mukdenis häkki ära — Ehos aga kestab ta ikka edasi. Kui kaua üleüldse — seda teab aga Jumal üksi ülewel! Kui ka rahu peaks tulema — aga ka siis weel peab Liivimaa laatsareti töö kuude kaupa säääl edasikestma.

Rahutähte pole paraku kuskil weel mitte näha! Seda aga on selgesti näha, et säääl tungiwalt — jah, wäga tungiwalt abi tarwis lähel!

Kuidas kassa seis on, seda näitab juurelisatud aruanne.

Liivimaa sõjalaatsareti

aruanne 1. Aprillist 1904 — 31. Märtsini 1905.

Sisewõtetud:

Kuberneri härra korjandus	75,850 r. — f.
Era rahast juurest wõtetud	15,000 " — "
Kohaliku komitee käest	13,000 " — "
Riia linna börsenkomitee andis	35,630 " — "
Landmarschalli proua korjandus	13,832 " 30 "
Riia linna pää " "	9,600 " — "
Riia linna gildid ja seltsid andsiwad	4,596 " — "
Halastaja õede seltsi korjandus	4,219 " 05 "
Kohaline komitee 10 halastaja õe wälja säadmiseks	578 " 80 "
" " 1 baraki hääks	1,500 " — "

Kõit kokku 173,805 r. 15 f.

Wäljaantud:

Laatsareti sissesäädmiseks	22,253 r. 45 f.
Teemona ühes	3,499 " 29 "
Aug kuul 4 wagunit moona järgisaadetud	7,753 " 16 "
Oft. " 2 " " "	4,196 " 90 "
Detf. " 2 " " "	4,379 " 38 "
Neli halastaja öde oft. kuul "	566 " 25 "
Kümme " " now. " "	579 " 80 "
Mõne dmund kulud	361 " 58 "
Laatsareti ülewelpidamine	123,850 " — "
Sinna juure tuleb veel arvata see raha, mis Landmarschalli proua käes	2,606 " 57 "
Ja see raha, mis presidentina von Erzdorff-Rupferi käes	3,758 " 77 "
	<hr/>
Kõik kokku	173,805 r. 15 f.

Liiwimaa Konsistoriumi kätte saadeti suur hulk pesu, muid tarwilikka asju ja rahaandeid. Asjad on kõik määratud kohtadesse edasitoimetatud. Rahaanded jagas Konsistorium järgmisel wiisil ara:

6. aprillil 1904 Liiwimaa laatsaretile	3,000 r. — f.
17. detf. 1904 " "	1,333 " 87 "
25. märtsil 1905 " "	662 " 02 "
13. mail 1904 Peterburi Ewgl. usu hospitalile	1,949 " 15 "
26. märtsil 1905 " " " "	230 " 96 "
	<hr/>
Kõik kokku:	7,176 r. — f.

Jõulupuu Liivimaa laatsaretiis Eho linnas.

F. 9055
L. 10/1/1909

Ernst Hates, Nias.

V 60
2